

תרומת ההשכלה לפערים הבין-עדתיים בישראל

ד"ר נילי מארק

מטרת העבודה היא לאמוד את התרומה של ההשכלה של בני זוג לפערים הבין-עדתיים בישראל, בין השנים 1975\176 עד 1992\193. המחקר מתבסס על מודל בחירה של הפרט ושל משק הבית, המשמש לאמידת ממדי הפערים הבין-עדתיים בהכנסת ראש המשפחה, בהכנסה המשפחתית ובצריכה המשפחתית, בקרב ילידי חו"ל ובקרב ילידי הארץ. הבדלים ברמת ההשכלה ובהערכת השוק את ההשכלה יוצרים פער בין ילידי אירופה-אמריקה לבין ילידי אסיה-אפריקה שהוא גדול מן הפער הכולל ביניהם משום ההשפעה המפצה של ותק בארץ על הפער. הבדלים ברמת ההשכלה מהווים סיבה מרכזית לפערים בקרב ילידי ישראל, עם זאת, התשובה להשכלה של ילידי ישראל ממוצא אסיה-אפריקה גבוהה מזו של ילידי ישראל ממוצא אירופה-אמריקה. שיעורי התשובה על השכלה של נשים גבוהים, בדרך כלל, מאלו של גברים. כמו כן, נמצא כי בשנות ה-80 ובראשית שנות ה-90 חלה עלייה בשיעור התשובה על השכלה.

(1) מבוא

עלייה כללית, על פני זמן, ברמת ההשכלה של האוכלוסייה ולרוב, צמצום פערי ההשכלה, במונחי שנות לימוד, בין קבוצות ארץ מוצא, מאפיינים את החברה בישראל מזה שנים רבות. עם זאת, הבדלים ברמת ההשכלה הפורמלית ובהערכת השוק את ההשכלה מוסיפים להוות חלק נכבד מן הפער הנאמד בהכנסות. השקעה בהון אנושי הינה המכשיר החשוב ביותר ליצירת ניעות חברתית. העלייה במשקלו של ההון האנושי בתוצר בשנים האחרונות מדגישה עוד יותר את חשיבותה של ההשכלה כמכשיר להגברת השוויון בכלל ושוויון ההזדמנויות במיוחד. עבודה זו מבקשת לעמוד על תרומתה של ההשכלה לפערים הבין-עדתיים בהכנסת ראש המשפחה, בהכנסה המשפחתית ובצריכה המשפחתית, בישראל, בשנים 1975\176 עד 1992\193. נקודת המוצא לדיון היא ההתנהגות של משק הבית כיחידה כלכלית המקבלת החלטות על הצע העבודה של בני הזוג, על הקצאת הזמן בין פעילות בשוק העבודה ובין פעילות במשק הבית ועל ההקצאה של הכנסה נתונה בין צריכה לבין חסכון. דיון כזה מאפשר להציג מערכת התנהגותית רחבה ולהצביע על הקשרים המסועפים הקיימים בין גורמי הפער הבין-עדתי, ברמה של הפרט וברמה המשפחתית. כך ניתן להגיע להבנה טובה יותר של המכניזם הכלכלי-התנהגותי בתהליך יצירת הפערים. ההכנסות נקבעות על ידי שורה ארוכה של משתנים סוציו-כלכליים שחלקם שיוכיים וחלקם הישגיים. משתנים שיוכיים הם אלו שלפרט אין שליטה עליהם ואין הוא מסוגל לקבל החלטה על רמתם. למשל, גיל, שנת עלייה, מין וכו'. משתנים הישגיים מבטאים במידה זו או אחרת, יכולות נרכשות ולפיכך מקובל לראות במשתנים אלו, משתני מדיניות, שכן קיימת אפשרות להשפיע על רמתם באמצעי מדיניות מגוונים. מקובל לראות ברמת ההשכלה של הפרט שילוב של משתנה החלטה ושל משתנה מדיניות, לפיכך נודעת חשיבות לאמידה כמותית של תרומת ההשכלה לפערים הבין-עדתיים. טרם הדיון יש להבהיר את משמעות המימדים השונים של הפערים, אלו המתגלים בשוק העבודה לגברים ולנשים ואלו הקשורים במערכת הטעמים של המשפחות.

פער בשוק העבודה בין גברים מועסקים, מקורו בהבדלים בתכונות הצע העבודה שלהם, למשל, הבדלים בנסיון בעבודה ברמת ההשכלה ובכמות העבודה, ובהבדלים בהערכת השוק את התכונות הללו.

פער בהכנסה המשפחתית מקורו בהבדלים בתכונות הצע העבודה של בני זוג, בשוני בתכונות של משק הבית, מספר ילדים, גילאי הילדים, בשוני בהחלטות המתקבלות על ידי משק הבית על הקצאת הזמן של בני הזוג בין פנאי ועבודה ובשוני בהערכת השוק את התכונות של משק הבית. פער בצריכה מבטא פער במונחי רווחה ועשוי לבטא שוני במערכת ההעדפות ובמבנה הטעמים כמו גם שוני בתכונות כגון: הבדלי הכנסה, הבדלים בהכנסות מרכוש ומתשלומי העברה וכו'. רמת ההשכלה הפורמלית של הפרט או של בני הזוג עשויה להיות, בנקודת הזמן הנחקרת, משתנה שרמתו נקבעה בעבר על סמך מגבלות אקסוגניות שנכפו על הפרט או משתנה החלטה אנדוגני מן העבר שהוא אקסוגני למערכת הבחירה העכשוית. רמת ההשכלה שהפרט רכש תלוייה, בין השאר, ברקע הסוציו-כלכלי שלו, בכישוריו, באיכות ההשכלה שרכש, בהעדפותיו וכו'. ראה, למשל, Cain(1986), Ashenfelter and Rouse (2000). קיומו של פער כלכלי מתמשך בין העולים ארצה בתקופות שונות, ילידי אירופה-אמריקה (EA) וילידי אסיה-אפריקה (AA) וקיומו של פער גדול עוד יותר בין ילידי ישראל ממוצא אירופה-אמריקה (IEA) לבין ילידי ישראל ממוצא אסיה-אפריקה (IAA) מוסיפים לעמוד על סדר היום הציבורי בישראל. מאחר שמקובל לחשוב כי צמצום פערי השכלה הינו המפתח לצמצום פערים כלכליים ולהגברת הניעות החברתית, הרי, אחת השאלות השנויות במחלוקת מוסיפה להיות שאלת ההשפעה של שינויים בתחום ההשכלה על מימדי הפערים ושאלת יעילותה של המדיניות שננקטה בתחום החינוך, בהגשמת המטרות אותן ניסתה להשיג.

2. רקע

2.1 המודל

המודל התיאורטי העומד בבסיסה של עבודה זו הנו מודל בחירה על פני זמן של פרט יחיד, הניתן להכללה עבור בני זוג, הקשורים במגבלת תקציב משותפת. בכל נקודת זמן משק הבית מחליט על רמת הצריכה המשפחתית ועל הצע העבודה של כל אחד מבני הזוג. המשפחה מביאה למכסימום פונקציית תועלת בכפוף למגבלת תקציב משותפת. מתוך מודל הבחירה הזה, בהנחות על פונקציית תועלת ספציפית, נגזרת מערכת משוואות ההתנהגות המשמשת לצורך האמידה האמפירית של הפערים הבין-עדתיים בישראל ותרומת ההשכלה לפערים הללו*.

2.2 האמידה האמפירית

יחידת החקירה היא המשפחה. הנתונים לקוחים מתוך סקרי הוצאות המשפחה לשנים השונות. המערכת העומדת בבסיס העבודה, היא בת ארבע משוואות התנהגות:

- (1) משוואת הצע העבודה של ראש המשפחה.
- (2) פונקציית יצירת ההכנסה של ראש המשפחה.
- (3) פונקציית יצירת ההכנסה המשפחתית.

(4) פונקציית הצריכה המשפחתית.

מערכת משוואות זו היא, במובן מסויים, רקורסיבית. עם זאת, במערכת זו המשתנים האנדוגניים תלויים בתת קבוצה של המשתנים האנדוגניים האחרים, אך לא בכולם. לכן, ניתן לומר כי זהו מבנה של מערכת רקורסיבית, כאשר, הרקורסיביות איננה מלאה. תכונה זו של המערכת והשימוש בערכים החזויים של חלק מהמשתנים האנדוגניים מאפשרת בסופו של דבר את האמידה של כל משוואה בנפרד. מערכת המשוואות נאמדה, בכל אחת מנקודות הזמן, באמצעות רגרסיה מרובה, חצי לוגריתמית בחלק מן המשתנים המסבירים ולוגריתמית באחרים. החלק האמפירי של העבודה מתבסס על מדגם של הזוגות הנשואים, היהודים, שנבחרו, בכל אחת מהשנים 1975\1976, 1979\1980, 1986\1987 ו-1992\1993. מתוך המדגם הכללי של סקר הוצאות המשפחה, המתאים, שנערך על ידי הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה. כלל הבחירה היה: זוגות נשואים, יהודים, אשר דווחו על צריכה משפחתית חיובית ועל הכנסה חיובית של ראש המשפחה מעבודה.

2.3 הגדרת הפער הבין-עדתי

את הקשר בין תכונות יוצרות הכנסה של הפרט לבין הכנסתו ניתן לתאר באופן הבא:

$$\ln Y_{ij} = \sum_{i,j=1}^n \beta_i X_{ij} + \varepsilon_{ij}$$

כאשר, Y_{ij} הוא ההכנסה של פרט i מאוכלוסיה j . X_{ij} הוא וקטור של תכונות יוצרות הכנסה של פרט

i מאוכלוסיה j . β_i הינו וקטור של מקדמים המבטאים את הערכת השוק לתכונות. הביטוי ε_{ij} מתאר אותו חלק מן ההכנסה שאינו מוסבר על ידי התכונות הנמדדות, אלא על ידי גורמים מקריים ותכונות שלא ניתן היה לצפות אותן ישירות. הכנסתו של פרט ממוצע מאוכלוסיה j היא:

$$E(\ln Y_j) = \beta_j X_j$$

באופן כללי, תוחלת הפער היחסי בין פרט ממוצע מאוכלוסיה j לבין פרט ממוצע מאוכלוסיה k היא:

$$E(\ln Y_j) - E(\ln Y_k) = \beta_j X_j - \beta_k X_k = (\beta_j - \beta_k) X_j + (X_j - X_k) \beta_k$$

כלומר, את הפער הכולל אפשר להציג כסכום של שני מרכיבים: השפעת הבדלי התכונות והשפעת השוני במקדמים (בהערכת השוק את התכונות).

התכונות הן בחלקן שיוכיות ובחלקן הישגיות. המשתנה הישגי החשוב ביותר הינו משתנה ההשכלה ותורמתו לפערים הבין-עדתיים הוא הנושא המרכזי שיידון בעבודה זו.

הזיהוי של גורמי הפער עשוי לסייע לתת מענה לשאלות רבות הקשורות ביכולתה של מדיניות חברתית-כלכלית בכלל או מדיניות חינוך ישירה, להשפיע על הישגיהם של פרטים באמצעות צמצום פערי ההשכלה בין קבוצות האוכלוסייה השונות ומהי הדרך בה יש לתקוף את הבעייה: האם הבעייה נובעת משוק העבודה, האם מקורה במערכת החינוך היסודית והעל-יסודית, במערכת ההשכלה הגבוהה או שהבדלים ברקע הסוציו אקונומי של המשפחות הם הגורם המכריע. איזה חלק מהפער הכולל נובע מהשפעת ההבדלים בתחום ההשכלה. מהם בכלל הבדלים אלו? בעבודה שלפנינו יושם דגש על זיהוי אותו חלק מן הפער בהכנסות ובצריכה שמקורו בהבדלים בתחום ההשכלה.

רמת ההשכלה הפורמלית של הפרט או של בני הזוג עשויה להיות, בנקודת הזמן הנחקרת, משתנה שרמתו נקבעה בעבר על סמך מגבלות אקסוגניות שנכפו על הפרט או משתנה החלטה אנדוגנית מן העבר שהוא אקסוגני למערכת הבחירה העכשוית.

לפי גישה זו פערי שכר שמקורם בהבדלי השכלה אינם רק תוצאה של החלטה אנדוגנית של הפרטים הקשורה בטעמים, בהעדפת זמן כמו רצון לצאת לשוק העבודה ולא לדחות הכנסות, הבדלי כישורים והערכה של הפרט לגבי סיכוייו להצליח במסלולים אלטרנטיביים שונים, אלא קשורים ברקע הסוציו-כלכלי של המשפחה ובאיכות ההשכלה הנרכשת בשלבי למידה מוקדמים יותר.

אחת השאלות היא באיזו מידה הפרטים מגיבים על תנאי השוק על תשואות עתידיות ובאיזו מידה שיקולים אחרים כמו העדפת זמן או מגבלות אקסוגניות כמו תנאי קבלה הישגים וכו' משפיעים על ההחלטה בדבר רמת ההשכלה הנרכשת.

3. בעיית האמידה של מקדמי ההשכלה

3-1: כללי

כאשר מנסים לאמוד את תרומתה של ההשכלה לפערים הבין-עדתיים בישראל יש עניין מיוחד להבחין בין הבדלים בהכנסה שמקורם ברמת השכלה שונה לבין פער בהכנסה הנובע משוני בהערכת השוק את השכלתם של הפרטים הנמנים עם קבוצות האוכלוסייה השונות. הבחנה זו, אם היא אפשרית, עשויה לתת מושג על מוקד הבעייה ועל הכלים הדרושים לשינוי מימדיה. אם מרכז הכובד של הפער הנובע מהשכלה טמון בהבדלים ברמת ההשכלה כי אז עיקר המאמץ הנדרש הוא בתוך מערכת החינוך בשלב שטרם הכניסה לשוק העבודה. אם משתכנעים שבשוק העבודה נוצרים פערים שמקורם בהערכת שוק שונה של השכלה זהה על רקע עדתי כי אז הזרקור צריך להיות מופנה למתרחש בשוק, בשלבים שלאחר ההצטרפות לשוק העבודה. כפי שיתברר בהמשך קיים קושי לא מבוטל בזיהוי הגורמים המשפיעים על תרומת ההשכלה לפערים בהכנסות. משתנה ההשכלה שהיינו רוצים למדוד, הוא זה המבטא נכונה את רמת ההשכלה שהושגה. המשתנה הנמדד בפועל הוא, בדרך כלל מספר שנות הלימוד, ללא התייחסות לתנאי הלמידה, לאיכות ההוראה, לרקע הסוציו-כלכלי של הפרט ולגורמים נוספים המשפיעים על איכות ההשכלה הנרכשת על ידי הפרטים, הקשורים ברקע הסוציו-כלכלי של המשפחה. כמו כן אין התייחסות בדרך כלל לשאלה של הבדלי כישורים בין פרטים.

לפיכך, שנת לימוד אינה מוצר הומוגני לגבי פרטים שונים. גם אם מדובר בשנת לימוד בעלת מאפיינים מסויימים, הרי, משום קיומן של אינטראקציות בין הגורמים שהוזכרו לבין ההשכלה, הפרטים נבדלים זה מזה ביכולתם לתרגם שנת לימוד פורמלית נתונה למונחי הישגים (כספיים ואחרים).

זאת ועוד, יקשה עלינו לומר כי שוני במקדמי ההשכלה הנאמדים מתוך פונקציית שכר אכן מבטא הערכת שוק שונה, משום שיש מקום לסברה שבשיטת האמידה הקיימת, מקדמי ההשכלה מוטים.

3-2 : כישורים (Ability)

פונקציית השכר שמקובל לאמוד, בדרך כלל היא פונקציית המבטאת את הקשר בין משתנים שונים, בכלל זה מספר שנות הלימוד הפורמליות של הפרט, לבין ההכנסה. אם נסתפק בהגדרה כללית של כישורים, לפיה כישורים מתבטאים ביכולת לתרגם השקעה לפיריון גבוה יותר, ונצא מתוך הנחה שההכנסה היא פונקציית של השכלה ושל כישורים, הרי, פונקציית השכר שמבקשים לאמוד צריכה לכלול משתנה המבטא את כישוריו של הפרט. אחת הבעיות של אמידת התרומה של ההשכלה להכנסה נובעת מכך שקשה למצוא מדד טוב לכישורים של הפרט.

יש מקום להניח שהכישורים מתואמים עם ההשכלה. לכן, האומדן של מקדם ההשכלה בפונקציית שכר שאינה מביאה בחשבון את הכישורים של הפרט יהיה מוטה, באשר הוא יכול חלק מההשפעה של כישורים על ההכנסה, וייחס אותה להשכלה הפורמלית (Ability Bias).

מובן שהדרך הפשוטה ביותר לפתור את הבעיה היא למצוא אומדן טוב לכישורים של הפרטים. האפשרות שהאומדנים של שיעורי התשואה על השכלה מוטים כלפי מעלה, בגלל מתאם חיובי בין השכלה וכישורים, נבדקה במספר רב של עבודות, שנועדו לבדוק את קיומה של Ability Bias תוך נסיון לספק אומדן "אמיתי" של שיעור התשואה על השכלה. אין עוררין על הקושי בקבלת אומדנים ישירים של כישורים. לאלו הקיימים יש מגרעות שנדונו בהרחבה בספרות (Cain, 1986, Taubman and Wales, 1974 ו-1).

Flynn (2000), Bowles and Gintis (2000), Griliches & Mason, 1972

הגישה המחקרית המנסה להתמודד עם הקשיים שתוארו לעיל, מעלה את הטענה, לפיה הכישורים האמיתיים הם משתנים סמויים שלא ניתן למדוד אותם ישירות אלא בעקיפין. למשל, לשלב ברגרסיה אינפורמציה על קרובי משפחה, על ההורים, השכלתם, משלח ידם וכו', מידע על אחים, במיוחד על תאומים. במלים אחרות, העובדה שלא מדדו משתני רקע ומשתני סטטוס גרמה להטייה כלפי מעלה של תפקיד ההשכלה בקביעת השכר בכלל או בקביעת פערי שכר בין קבוצות אוכלוסייה, עדות, משלחי יד וכו'. כשמדובר במשתני רקע, הכוונה להשפעת הבית, האוירה, התרבות, המושגים ההתנהגותיים. יש גם התייחסות לרכוש כמשתנה רקע רלוונטי. אם, למשל, הרכוש של ההורים משפיע על רמת ההשכלה ולכן משפיע על הכנסה עתידית, מקדם ההשכלה בפונקציית השכר משקף לא רק את ההשפעה הישירה של ההשכלה על ההכנסה, אלא גם חלק מההשפעה הישירה של משתנה זה, שלא הובא בחשבון (Ashenfelter, 1990, Griliches, 1977, 1979).

3-3 : איכות השכלה (Quality of Education)

המשתנה שרצינו למדוד את השפעתו על ההכנסה הוא משתנה ההשכלה של הפרט. בפועל, עומד לרשותנו הנתון של מספר שנות לימוד פורמליות כאומדן להשכלתו של הפרט. למעשה, אנו מעוניינים בתמורה ששוק העבודה מעניק להון האנושי של הפרט. אלא שרמת ההשכלה הפורמלית של הפרט, היא רק אחד מן המימדים הרלוונטיים אשר שוק העבודה מגיב עליהם ומתגמל את הפרט בעבורם. למשל, השוק מגיב על משתנה שמביא בחשבון לא רק את מספר שנות הלימוד אלא גם את איכות ההשכלה הנרכשת.

אם אין מביאים בחשבון את ההבדלים באיכות ההשכלה של הפרטים, אמידת ההטייה של מקדמי ההשכלה הנאמדים מתוך פונקציית שכר סטנדרטית, מורכבת עוד יותר, שכן השכלה מתואמת עם כישורים וכמו כן, קיים קשר בין מעמד סוציו-כלכלי לבין כישורים ותלמידים בעלי כישורים גבוהים יותר, רבים סיכוייהם להגיע לבתי ספר מאיכות טובה יותר.

כדי לשפר את האומדנים של מקדמי ההשכלה נעשו נסיונות להציע מדדים שונים לאיכות השכלה. השכלתו של המורה, נסיון בהוראה, איכות המוסד בו נרכשה ההשכלה של המורה, יכולת מילולית של המורה, היחס המספרי בין מורה לתלמידים, ימי לימוד ושעות לימוד, נוכחות המורה, איכות ספריה, קיומם של עזרי לימוד ועוד.

3-4: תהליך הבחירה (Self-Selection)

נוסף על הקשיים באמידתם של מקדמי השכלה, אשר תוארו לעיל, יש להדגיש בעייה בעלת חשיבות מיוחדת, כשמדובר בהשוואת מקדמי ההשכלה של קבוצות ארץ מוצא שונות, בכלל זה קבוצות שהן שונות זו מזו בהתפלגות לפי תכונות כגון השכלה או הרכב גילים. בעייה זו מכונה בספרות, בעיית Self-Selection -

הטענה היא שפונקציות שכר שנאמדו סטטיסטית, אינן מודדות באופן נכון את מערך האפשרויות העומד בפני הפרט, לבחירה. ההנחה הבסיסית היא, שהפרטים בוחרים באלטרנטיבה הטובה ביותר מתוך אוסף האפשרויות, העומד בפניהם. אם לא ניתן לדעת ולמדוד את אוסף האפשרויות והן שונות מפרט לפרט, הרי בהנחה שהפרטים מבצעים בחירה אופטימלית, התצפיות שבידנו כבר מבטאות את תוצאותיו של תהליך הבחירה. זוהי הסיבה שההשוואה בין הפרטים, בדיעבד, מספקת אומדנים מוטים של מקדמי ההשכלה, שהרי הם מתבססים על מימוש ולפיכך אינם משקפים פרמטרים מיבניים, התנהגותיים שהם הכרחיים לצורך ההסבר והחיזוי. ניתן לומר, שבתהליך של בחירה אופטימלית נתוני השוק אינם משקפים את תהליך הבחירה. Self-Selection - של פרטים בעלי כישורים גבוהים לרמות השכלה גבוהות, מתבסס על כך שעלייה בכישורים מגדילה את הפריון של הפרטים ככל שתעלה רמת ההשכלה שלהם. ראה:

(Rosen, 1979, Willis & Rosen, 1979, Willis, 1986).

כך, אנו אומדים את תוואי ההכנסות של פרט שבחר ברמת השכלה מסוימת, בהשוואה לפרט שבחר ברמת השכלה נמוכה יותר. אולם, המדידה של התשואה להשכלה צריכה היתה להתבסס על השוואה בין פרטים שהם שונים ברמת ההשכלה שלהם ושאר התנאים שווים. אנו משווים, למשל, בוגרי אוניברסיטה לבוגרי תיכון, אבל, סביר להניח שהסיבה לכך שהם למדו פחות שנים היא היותם בעלי כישורים אחרים ולכן ההוצאה האלטרנטיבית של הלימודים בקולג' שונה מההכנסות של בוגרי התיכון שפנו לשוק העבודה. לכן, שימוש בזרם הכנסות המותנה בבחירה בפועל, נתון ל- Selectivity Bias.

4. שיעורי התשואה להשכלה

4-1: שיטת החישוב

כפי שראינו מן הדיון שלעיל, ההשוואה של מקדמי ההשכלה של אוכלוסיות שונות כפי שנאמדו על סמך שנות הלימוד הפורמליות של הפרטים, על בסיס מחקרי חתך-רוחב, חייבת להביא בחשבון הטייה אפשרית במקדמים שמקורה בהשמטת משתנים מסבירים, המתואמים עם שנות הלימוד של הפרט.

יש מקום לסברה שחלק מההבדלים שנמצאו במקדמי ההשכלה בפונקציות השכר של ראש המשפחה ובפונקציות השכר המשפחתיות, מקורם בהבדלים אפשריים באיכות השכלה ובכישורים של הפרטים או שהם תוצאה של תהליך בחירה (Self-Selection).

נפנה עתה לבחינת מקדמי ההשכלה שנאמדו מתוך משוואות הרגרסיה המתאימות, עבור קבוצות ארץ מוצא שונות, ברמות השכלה נבחרות.

מקדם ההשכלה הכולל, המבטא, למעשה, את שיעור התשואה על השכלה, לכל קבוצת אוכלוסייה, מחושב, ברמת השכלה נתונה, על סמך המרכיבים השונים של השפעת ההשכלה:

Main Effect : במקרה זה מקדם ההשכלה הישיר שנאמד לכל קבוצת אוכלוסייה, כאשר קבוצת ההתייחסות היא קבוצת ילידי אסיה אפריקה. השפעה אינטראקטיבית של השכלה וארץ מוצא, והשפעת ההשכלה, התלוייה בנסיון ומקורה באינטראקציה של נסיון והשכלה. מקדמי ההשכלה המובאים להלן, נאמדו עבור רמת נסיון קבועה ברמת הממוצע של האוכלוסיות.

4-2 : הממצאים

בטרם נפנה לבחינת שיעורי התשואה על השכלה בקבוצות האוכלוסייה השונות, יש להדגיש ממצא כללי :

- שיעורי התשואה בשנות ה-80 וה-90 גבוהים באורח משמעותי מאלו שנמצאו בשני העשורים הקודמים. אין ספק שממצא זה עולה בקנה אחד עם כל הידוע לנו על עליית משקלו של ההון האנושי בתוצר. כמו כן, חרף ההשפעה של העולים על שוק העבודה, התשואה להשכלה של ילידי אירופה-אמריקה בשנת 1992\93 גבוהה מזו של אותה קבוצה, בשנת 1986\87 (לוח מס. 1).
- ממצאים נוספים:

- מקדם ההשכלה הכולל, אשר נאמד מתוך פונקציית יצירת ההכנסה של ראש המשפחה, מבטא את התמורה לשנת השכלה, בשוליים. מקדם זה שנאמד עבור גברים ילידי אר-אמ. נמצא, בדרך כלל, נמוך מזה של גברים ילידי אס-אפ. (למעט שנת 1986\87).
 - מקדם ההשכלה הכולל, אשר נאמד מתוך פונקציית יצירת ההכנסה המשפחתית, מבטא את התמורה לשנת השכלה, של נשים, בשוליים. מקדם זה שנאמד עבור נשים ממשפחות ילידי אר-אמ. נמצא גבוה מזה של נשים ממשפחות ילידי אס-אפ. (לוח מס. 1).
- בקרב ילידי ישראל מתגלה תמונה שונה:

- מקדם ההשכלה הכולל, עבור גברים ילידי ישראל, ממוצא אסיה-אפריקה, בדרך כלל, גבוה מזה של גברים, ילידי ישראל ממוצא אירופה-אמריקה (לוח מס. 1).
 - מקדם ההשכלה הכולל, עבור נשים ממשפחות ילידי ישראל, ממוצא אסיה-אפריקה גבוה מזה של נשים ממשפחות ילידי ישראל ממוצא אירופה-אמריקה.
 - מקדמי ההשכלה, המבטאים את שיעורי התשואה על השכלה, עבור השכלת נשים, הם לרוב, גבוהים ממקדמי ההשכלה שנמצאו עבור הגברים, הנמנים עם אותה קבוצת אוכלוסייה. ממצא זה בולט במיוחד בקרב נשים ממשפחות ילידי ישראל ממוצא אס-אפ. (לוח מס. 1).
- בתחילת הפרק הובא דיון באפשרות קיומה של הטייה במקדמי ההשכלה הנאמדים מתוך פונקציות יצירת הכנסה, שאינן מטפלות בבעייה של Self-Selection, או שאינן מביאות בחשבון הבדלי כישורים בין פרטים, הבדלים באיכות השכלה ובמשתני הרקע המשפחתיים. הספרות העוסקת בנושא זה אינה מציעה פתרונות קלים, בנסיון לתת ביטוי כמותי לכך.

הממצאים העיקריים שהוצגו לעיל מצביעים על כמה נקודות הראויות לתשומת לב: מקדמי ההשכלה של ילידי אסיה-אפריקה נמצאו גבוהים מאלו של ילידי אירופה-אמריקה. אם אכן קיימת הטייה, כלפי מעלה של המקדמים של ילידי אירופה-אמריקה בשל משתנים שהושמטו, ייתכן שההפרש אף גדול יותר. אולם, משקלם הנמוך יחסית של ילידי אסיה-אפריקה ברמות ההשכלה הגבוהות מחזק את ההשערה כי קיימת הטייה כלפי מעלה במקדמי ההשכלה של ילידי אסיה-אפריקה בשל תהליך של Self-Selection.

נראה כי הממצאים הנוגעים לילידי הארץ מחדדים עוד יותר את הטיעון שהובא לעיל. מקדמי ההשכלה של ילידי IEA נמוכים, לרוב, מאלו של ילידי IAA דומה כי הבעייה של Self-Selection בקרב ילידי הארץ בולטת עוד יותר, ככל שעולה רמת ההשכלה. שיעור גבוה במיוחד של ילידי IEA בקרב בעלי השכלה גבוהה, מגדיל את הסבירות של שונות גבוהה בכישורים ובאיכות השכלה, מה שנוטה להוריד את התשואה על השכלה. לעומת זאת, שיעור נמוך יחסית של בעלי השכלה גבוהה בקרב ילידי IAA מגדיל את הסבירות של שיעורי תשואה גבוהים להשכלה בשל כישורים גבוהים.

הממצאים לפיהם נשים זוכות לשיעורי תשואה גבוהים מאלו של גברים, באותן רמות השכלה, במיוחד נשים ממוצא אס-אפ. מעוררת מחשבה כי גם במקרה זה המפתח להבנת מבנה המקדמים הוא אותו תהליך של Self-Selection, אשר תואר לעיל.

אם מקבלים את הטיעון הזה, יש לו משמעות רבה בכל הקשור לתוצאותיה העתידיות של מדיניות המכוונת לצמצום פערי ההשכלה. נראה כאלו ההשוואה המתבצעת כאן היא בין אלו ש"הגיעו" לקו הסיום (ברמת השכלה כלשהי) ללא יכולת התייחסות לתנאים ב"נקודת הזינוק", במשמעות של שוויון הזדמנויות. אם בוחנים אותם תחומים בהם הישגיה של מערכת החינוך בשנים האחרונות, אינם שנויים במחלוקת, אפשר לנסות ולהעריך את כוונת ההתפתחות העתידיים. ככל שיוּרד שיעור הנשירה ממערכת החינוך ועולים שיעורי הלמידה, תוך התרחבות ההיצע של אפשרויות לימוד במסלולים אלטרנטיביים, כן גדלה ההטרוגניות של ההון האנושי הנרכש במערכת הפורמלית, מבחינת ה"תרומה" לפיריון הגלומה בו. לפי התרחיש הזה, ככל שחולף הזמן כן גדלה ההטייה הנובעת משימוש במספר שנות לימוד כמדד לרמת השכלה. כמו כן, סביר להניח שההתעצמותו של תהליך הגידול בשיעורי הלמידה, בעיקר בקרב ילידי ישראל ממוצא אס-אפ. מלווה בעלייה בשונות של הכישורים ואיכות ההשכלה ולכן, עשוי, כשלעצמו, להקטין את התשואה להשכלה של קבוצה זו, ולשנות את מבנה הפערים בקרב ילידי הארץ.

5. תרומת ההשכלה לפערים הבין-עדתיים

5-1 : כללי

פערים בין-עדתיים בהכנסות ובצריכה הם תוצאה משולבת של שוני בתכונות של הפרטים ושל משקי הבית ושל שוני בהערכת השוק את התכונות הללו. בחלק זה של העבודה נעשה ניסיון לבדוד את תרומתה של ההשכלה לפערים הבין-עדתיים בישראל ולהפרידה מתרומתם של שאר המשתנים הסוציו-כלכליים המשפיעים על ממדי הפערים.

צמצום פערי ההשכלה בין קבוצות סוציו-כלכליות שונות בחברה הישראלית הינה אחת המטרות החשובות של מערכת החינוך. חרף חילוקי הדעות הקיימים באשר ליעילותם של כלי המדיניות שנוקטו ולמרות האכזבה מן הפירות שהם הניבו, אין ספק כי היו הישגים לא מבוטלים. ייתכן

שההישג הבולט ביותר הוא צמצום הנשירה ממערכת החינוך העל-יסודי והגידול הרב במספרם של מסיימי 12 שנות לימוד.

ניתן לומר דברים בשבחה של מדיניות זו ולהצביע על יתרונותיה. מנקודת ראות החברה יש חשיבות חינוכית וערכית להישארותם של רוב בני הנוער במסגרת בית ספרית. הדבר מגדיל את סיכוייהם של רבים לשפר את הישגיהם, מקנה כישורים אישיים וחברתיים שיהא להם משקל בשוק העבודה וייתכן שהוא עשוי לצמצם את מימדי הפשיעה של בני נוער.

עם זאת, הפרטים עתידיים לצאת לשוק העבודה שבו פועל מכניזם מורכב ומשוכלל למדי של אמידת הכמות והאיכות של ההון האנושי שהם מביאים עמם. שוק העבודה קולט, במוקדם או במאוחר, איתותים המאפשרים לו לדרג את הפרטים לפי סוג ההשכלה שרכשו. הפרטים יודעים זאת והדבר משפיע על התוואי שהם בוחרים, מתוך המסלולים האלטרנטיביים העומדים בפניהם. כך, החלטותיהם של הפרטים על השקעה בהון אנושי (באותם שלבים בהם השכלה היא משתנה החלטה) תלויות, בין השאר, בציפיות שלהם לתשואה על ההשקעה ובאופן בו הם מעריכים את סיכוייהם בשוק העבודה.

כאמור, תרומת ההשכלה לפער הבין-עדתי בהכנסות נובעת משני גורמים: הבדלים ברמת ההשכלה ושוני בהערכת השוק את רמת ההשכלה הנתונה. מן הדיון שנערך לעיל, עולה כי השימוש במספר שנות לימוד כמדד לכמות השכלה הוא בעייתי במיוחד וככל הנראה יוצר הטייה במקדמי ההשכלה. יש להביא בחשבון אפשרות זו בעת ניתוח הממצאים.

הדיון בתרומת ההשכלה לפער הבין-עדתי ייעשה בשלבים: הפער בהכנסת ראש המשפחה מאפשר הבנה של המתרחש בשוק העבודה (לגברים). אולם, דומה כי את הדיון בפער הבין-עדתי כשאלה חברתית יש למקד באמידת הפער הקיים בין משפחות, במונחי רווחה. אחת התופעות המשמעותיות ביותר בשוקי העבודה בארץ ובעולם בעשרות השנים האחרונות היא הגידול המרשים בהשתתפות נשים בכוח העבודה. מאחר שהמשפחה היא היחידה הכלכלית המקבלת החלטות על הקצאת הזמן בין פנאי ועבודה בבית ומחוצה לו, נראה כי המדד המתאים יותר לבדיקת מימדי הפער הבין-עדתי הוא הפער בהכנסה המשפחתית המבטא רווחה כלכלית של המשפחה טוב יותר מן הפער בהכנסת ראש המשפחה.

שאלות אלו מתחדדות כאשר מבקשים לדון בגורמי הפער בהכנסה המשפחתית. משק הבית המבקש להביא למכסימום פונקציית תועלת משפחתית בכפיפות למגבלת תקציב משותפת לבעל ולאשה, מחליט על הקצאת הזמן בין בני הזוג, בין עבודה במשק הבית ובין יציאה לשוק העבודה. כמו כן, בהנתן ההחלטה על עצם ההשתתפות בכוח העבודה על משק הבית להחליט על היקף ההשתתפות של האשה בכוח העבודה. זוהי החלטה מורכבת במובן זה שתוצאותיה מותנות בעוצמתן היחסית של השפעת ההכנסה והשפעת התחלופה על התנהגות האשה. השפעות אלו עשויות לפעול בכוונים מנוגדים. למשל, עבור אשה בעלת השכלה נמוכה, מחיר הפנאי נמוך אף הוא, והיא עשויה לצאת לשוק העבודה כדי להגדיל את הכנסת המשפחה, כאשר הכנסת הבעל

נמוכה יחסית. עבור אשה משכילה יותר, מחיר הפנאי (או העבודה בתוך משק הבית) גבוה יותר משום יכולת ההשתכרות שלה. עם זאת, ככל שהכנסת הבעל גבוהה יותר כך מתעצמת השפעת התחלופה בין עבודת הבעל ועבודת האשה.

נקודת המוצא בדיון היא ההחלטה של משק הבית ובו שני בני זוג על השתתפות האשה בכוח העבודה ועל היקף השתתפות ההשפעה הנודעת לשכן, נכנס לתמונה גורם רצוני שהוא החלטה של האשה להשתתף או לא להשתתף בשוק העבודה והחלטתה על היקף השתתפות. החלטות אלו תלויות, כמובן, בתכונות הצע העבודה של האשה בכלל זה השכלה, אך תלויות גם בכושר ההשתכרות של הבעל, ובהעדפות של משק הבית באשר להקצאת הזמן בין פנאי ועבודה של בני הזוג.

כך, תרומת ההשכלה לפער בהכנסת ראש המשפחה מבטאת את התרומה של הבדלי השכלה בין גברים ואלו תרומת ההשכלה לפער בהכנסה המשפחתית מבטאת, למעשה, את התרומה של הבדלי השכלה בין נשים עבור הצע עבודה נתון וזרם הכנסות חיים נתון של הבעל .

נשאלת השאלה מהי משמעות התרומה הגדולה יחסית של משתנה ההשכלה לפער בצריכה. מה מבטאים הבדלים במקדמי ההשכלה בפונקציית הצריכה ומהו ההסבר לכך שעם עליית ההשכלה גוברת הנטייה לצרוך. אפשר שיש כאן ביטוי להשפעת טעמים הכרוכה בעלייה ברמת ההשכלה. ייתכן

שהבדלי הצריכה הנובעים מהשפעת ההשכלה מגלמים השפעה של רכוש, תחושת בטחון לגבי העתיד שהשכלה מעניקה וכו'. גורמים אלו לא הובאו בחשבון בעת האמידה של פונקציית הצריכה אם הם אכן מתואמים עם רמת ההשכלה יש מקום לסברה שמקדמי ההשכלה בפונקציית הצריכה מוטים ומגלמים את ההשפעות הנזכרות.

תרומת ההשכלה לפער מחושבת כהפרש בין הפער הכולל ובין התרומה לפער של שאר המשתנים המסבירים בפונקציות השכר המתאימות. אלו הם בעיקר משתנים המבטאים את הותק בארץ ובעבודה, את ההבדלים בכמות העבודה המוצעת ואת תכונות משק הבית והאינטראקציות שלהם עם המשתנים הרלוונטיים .

ההבדלים שנמצאו בכמות העבודה של הפרטים, בעיקר הגברים, הנמנים עם קבוצות האוכלוסייה השונות הם קטנים יחסית, כנראה משום הקשיחות הקיימת בהגדרת משרת שכיר בשוק העבודה

בישראל ומשום שהרוב המכריע של הגברים הנשואים מועסק במשרה מלאה. השונות הקיימת בשעות העבודה מבטאת, לרוב, שונות בין ענפי המשק השונים ואינה נובעת מהחלטה רצונית של הפרט. בקרב הנשים, קיימת שונות גדולה יותר בכמות העבודה המוצעת אך ההבדלים ברמת הממוצע אינם בולטים. כך, למעשה, מוקד הדיון הוא ההשוואה בין התרומה של ההשכלה לבין

התרומה של הנסיון בעבודה . מאחר שנמצאה אינטראקציה מובהקת בין נסיון בעבודה ורמת ההשכלה חישוב התרומה של ההשכלה נעשה ברמת הממוצע של הנסיון, באוכלוסיות המתאימות. נדגיש כמה מסקנות בולטות:

- ניתוח הפער בהכנסות ובצריכה חושף דגם היסטורי והתנהגותי שונה בקרב ילידי חו"ל ובקרב ילידי הארץ. כיון שכך, מצאנו לנכון לערוך ניתוח נפרד של תרומת ההשכלה לפערים בקרבם .
- בקרב ילידי חו"ל, הבדלים ברמת ההשכלה ובהערכת השוק את ההשכלה יוצרים, בדרך כלל, פער בין-עדתי שהוא גדול מן הפער הכולל בין הקבוצות. במלים אחרות, משתנים אחרים, במיוחד הבדלים בנסיון שנרכש בארץ, תורמים לצמצום הפער. ההשפעה המפצה של המשתנים האחרים, במיוחד משתני גיל ונסיון, בולטת יותר ככל שחולף הזמן.
- בקרב ילידי ישראל, הממצא הבולט הוא שהערכת השוק את ההשכלה של ילידי ישראל ממוצא אסיה-אפריקה (גברים ונשים), היא, לרוב, גבוהה מזו של ילידי ישראל ממוצא אירופה-אמריקה.

5-2 : ילידי חו"ל

מפאת קוצר היריעה לא יובא פירוט מלא של התרומה של כל משתנה בנפרד. עם זאת, יש להדגיש כי גורמי הפער שאין מקורם בהשכלה, הם בעיקר הבדלי גיל ושוני בותק בארץ, בין גברים ילידי אר-אמ (EA). לבין גברים ילידי אס-אפ. (AA), בעיקר הבדלים בניסיון בכלל ובניסיון בארץ.

תרומת ההשכלה לפער הכולל בהכנסת ראש המשפחה, בקרב ילידי חו"ל נובעת מהבדלים ברמת ההשכלה הפורמלית ומשוני בהערכת השוק את שנות הלימוד של גברים הנמנים עם קבוצות ארץ מוצא שונות. בשנת 1975\76, בראשית התקופה הנחקרת, הגיעה התרומה הכוללת של משתנה ההשכלה ל- 17 אחוזים מתוך פער כולל של 18 אחוזים בקירוב, כאשר, כמעט כל ההבדל נובע משוני כמותי במספר שנות הלימוד. לשאר המשתנים, ברובם משתני ניסיון, אין כמעט השפעה על הפער. בשנת 1986\87 הבדל ברמת ההשכלה הפורמלית הממוצעת בין ילידי אר-אמ לבין ילידי אס-אפ. הוא הסיבה העיקרית להבדלי ההכנסה שמקורם במשתנה ההשכלה. תרומת ההשכלה לפער הכולל הגיעה לכ- 28 אחוזים, בעוד שהפער הכולל הגיע ל-15 אחוזים. בשנה זו, הפער ברמת ההשכלה הפורמלית, תרם, כשלעצמו, כ- 21% לפער הכולל. (לוח מס. 4).

בשנת 1992\93 מתחזקת המגמה שנצפתה בשנת 1986\87. השפעת הותק והניסיון בארץ פועלת לטובת אוכלוסיית ילידי אסיה-אפריקה והם משתכרים ב 29% יותר מילידי אירופה-אמריקה, בגין תכונות אלו. עם זאת, קבוצת ילידי אירופה-אמריקה, הכוללת את העולים החדשים, משתכרת, ב- 24% יותר מילידי אסיה-אפריקה, בגין ההשכלה הגבוהה יותר של קבוצה זו.

צירוף שתי ההשפעות המנוגדות של ותק לעומת השכלה יוצרים פער נטו של 5% לטובת אוכלוסיית ילידי אסיה-אפריקה.

הותק בארץ הוא גורם המפצה את ילידי אס-אפ. על כמות נמוכה של הון אנושי. הותק בארץ מעניק יתרון כלכלי (בממוצע) לילידי AA שהגיעו ארצה בתקופת העלייה ההמונית ובשנים

שלאחריה, על פני העולים בשנים מאוחרות יותר, בעלי הון אנושי רב וחסרי ותק, שמשקלם בכוח העבודה גדול ממשקלם באוכלוסייה.

בשנים 1986\87 ו-1992\93 נמצא, כי הניסיון הממוצע בעבודה, בארץ, של ילידי אס-אפ. עולה על זה של ילידי אר-אמ. בעקבות העלייה של שנות ה-70 ושנות ה-90. הערכת השוק של שנת ניסיון בעבודה בארץ, גבוהה מזו של שנת ניסיון בעבודה בחו"ל. לכן, למרות שקיימת תפוקה שולית פוחתת לניסיון בכלל, הותק הרב של ילידי אס-אפ. בעבודה בארץ, יצר יתרון על פני זמן לאוכלוסייה זו: היקלטותם של העולים ילידי אס-אפ. בשוק העבודה במשק צומח שנתון היה בתהליך של כינון סדרי שלטון תוך קליטה מאסיבית של עובדים בסקטור הציבורי, המבנה המוסדי של השכר והתרומה לותק במערכת השכר, במיוחד בסקטור הציבורי, כל אלה הוו סיבה להשפעה המפצה של ותק על הפער הכולל. עולי שנות ה-90, נקלטו בשוק עבודה ששררה בו אבטלה, במשק אשר נמנע משיקולי מדיניות מלהרחיב את המגזר הציבורי. קליטתם של העולים לוותה בירידה בשכר הריאלי.

הממצאים שהתקבלו לגבי ההכנסה המשפחתית מחדדים את אלו שהתקבלו לגבי הפער בהכנסת ראש המשפחה. קיימת השפעה מפצה של שאר המשתנים, בעיקר ניסיון בעבודה של האשה, על התרומה של ההשכלה להרחבת הפער בקרב ילידי חו"ל. לא רק שהפער הכולל בהכנסה המשפחתית גדול מזה שנמצא לגבי הכנסת ראש המשפחה, אלא שתרומת ההשכלה של נשים לפער הכולל גדולה מזו של הגברים. שכן, נוסף על הגורמים שמנינו לעיל ואשר תקפים ברובם לגבי נשים, אמידת פונקציית השכר המשפחתית הביאה בחשבון, בעקיפין, את החלטה של משק הבית על השתתפות האשה בכוח העבודה ועל היקף השתתפותה, וגם את השפעת הניסיון בעבודה של ראש המשפחה (המגולם בערך הנוכחי של זרם הכנסות החיים שלו), נוסף על השפעה ישירה של הניסיון בעבודה של האשה (לוח מס. 4).

כך, הפער בהכנסה המשפחתית בין משפחות ילידי אר-אמ. לבין משפחות ילידי אס-אפ. נובע בעיקר מהבדלים ברמת ההשכלה הפורמלית בין נשים, ומהבדלים בהערכת השוק את ההשכלה הפורמלית של נשים משתי קבוצות האוכלוסיה. בכל השנים נמצא כי הפער הכולל בהכנסה המשפחתית נמוך מן הפער הנגרם בגין ההשכלה.

תרומת ההשכלה של נשים לפער בהכנסה המשפחתית גדלה לאורך זמן, במיוחד בשנות ה-80 ובראשית שנות ה-90.

במלים אחרות, ניתוח הפער בהכנסה המשפחתית מחזק תופעה שהתגלתה בניתוח הפער בהכנסת ראש המשפחה, לפיה, לתכונות יוצרות הכנסה אחרות, של נשים ושל משפחות ילידי אס-אפ. יש השפעה מפצה על הפער הכולל בהכנסה המשפחתית.

נשים ממשפחות ילידי אס-אפ. נוטות לעבוד מספר שעות גדול יותר בממוצע. בדומה למה שנמצא בקרב הגברים הרי לקראת סוף התקופה, לנשים אלו יש ניסיון בעבודה בארץ, גבוה מזה של נשים ממשפחות ילידי אר-אמ. אף שהניסיון הכולל שלהן נמוך יותר בממוצע. כך, תפוקה שולית פוחתת של ניסיון והערכת שוק גבוהה יותר לניסיון בארץ תורמים, כשלעצמם, לצמצום הפער בהכנסה

המשפחתית. יש להעיר כי לנשים ממשפחות ילידי אס-אפ. יש בממוצע מספר רב יותר של ילדים, ולכך נודעת השפעה שלילית על תרומתן להכנסה באמצעות החלטות הקשורות בהשתתפות בכוח העבודה.

5-3 : ילידי הארץ

בניגוד להשפעה המפצה של ותק והשכלה שבולטת בניחות הפערים בקרב ילידי חו"ל, הרי, בקרב ילידי הארץ נמצאו פערים גבוהים בהכנסות ובצריכה, הנובעים הן מהשפעת הניסיון והותק והן מהשפעת הבדלים ברמת ההשכלה (לוח מס. 5). יש להדגיש את הממצאים הבאים:

- הבדלים ברמת ההשכלה הפורמלית תורמים תרומה ניכרת לפער בקרב ילידי הארץ. מגמה זו מתחזקת לאורך זמן.
- בדרך כלל, הערכת השוק את ההשכלה של ילידי ישראל ממוצא אסיה-אפריקה גבוהה מזו של ילידי ישראל ממוצא אירופה-אמריקה.
- הפער בהכנסה המשפחתית בנקודת הממוצע, בקרב ילידי הארץ, גבוה מן הפער בהכנסת ראש המשפחה.
- למרות העובדה שנשים ממשפחות ילידי IEA הן בעלות השכלה פורמלית גבוהה יותר, הערכת השוק (מקדמי ההשכלה) להשכלתן של נשים ממשפחות ילידי IAA גבוהה יותר. לכן, נודעה השפעה מפצה על הפער בשנים 1975\76 וב-1979\80. בשנים 1986\87 ו-1992\93 נמצא כי ההשפעה של מקדמי ההשכלה מזערית, כך שהבדלי השכלה בין נשים לטובת נשים ממשפחות ילידי IEA גרמו להגדלת הפער בהכנסה המשפחתית. גם בשנה זו, ההבדלים בנסיון, בשיעורי השתתפות בכוח העבודה וכו' מהווים סיבה עיקרית לפער הכולל בהכנסה המשפחתית. ממצא משותף לארבע נקודות הזמן הנחקרות הוא שהבדלי השכלה בין נשים ממשפחות ילידי הארץ, גורמים להרחבת הפער הכולל, אך הערכת השוק את ההשכלה של נשים ילידות ישראל ממוצא אס-אפ. גבוהה יותר בממוצע (לוח מס. 5).

6. תרומת ההשכלה לפערים בתוך כל קבוצת ארץ מוצא

6-1 : כללי

ישראל היא מדינת הגירה מובהקת. כל גל עלייה הטביע חותמו על המשק והחברה בהתאם להיקפו, מאפייניו הסוציו-כלכליים והתרבותיים, טיבם של המניעים לעלייה אידיאולוגיה, גורמי מצוקה וכו' כמות ההון האנושי וההון הפיזי שהעולים הביאו עימם, עיתוי הכניסה לשוק העבודה מבחינת מצב המשק, מבנה התעסוקה וגורמים נוספים. ההסטוריה של גלי העלייה לארץ, כמו גם התנאים והרקע הסוציו-כלכלי של העולים בארצות מוצאם, התוו במידה רבה את עמדת הזינוק של העולים בתחילת דרכם בארץ. רבים מן העולים ארצה, במיוחד אלה שהגיעו בגיל מבוגר יחסית, בתקופה שאחר מלחמת העולם השנייה, לא הצליחו לממש את כישוריהם הפוטנציאליים ולתרגמם למונחים של כושר השתכרות. חלק מן העולים, בהם רבים מילידי אס-אפ. מעוטי

השכלה, לא הצליחו להתאים עצמם במהירות מספיקה לתנאים של משק מודרני מתפתח. מפגש התרבויות שהתרחש בארץ, בעיקר בשנים הראשונות לקום המדינה יצר תהליך חברתי מורכב ומכאיב על רקע קיומם של פערים כלכליים בין עדתיים בולטים. המועקה החברתית של קיום הפערים הבין-עדתיים היתה ועודנה גורם חשוב שהטביע חותמו על דפוסי מדיניות הרווחה, על סדרי עדיפויות בהקצאת המשאבים על ידי הממשלה ועל המערכת הפוליטית.

אחת השאלות המשמעותיות ביותר, בנושא הפער הבין עדתי היא, כמובן, שאלת הפער הקיים, בקרב ילידי הארץ. אולם, כדי להעמיק את הבנתנו באשר למימדי הפער ולגורמיו בקרב ילידי ישראל, יש עניין לבחון את הפער הקיים בכל קבוצת ארץ מוצא, בין ילידי חו"ל לבין ילידי הארץ. אם קיים פער, בממוצע, בין דור "ההורים" לבין דור "הבנים", מהם גורמיו? כללית, ניתן לומר כי הדור של ילידי הארץ, צעיר יותר ומשכיל יותר בממוצע, בהשוואה לדור של ילידי חו"ל. נשאלת השאלה האם חל שיפור יחסי בעמדתם הכלכלית של ילידי הארץ בהשוואה לילידי חו"ל. האם הצליחו בני המהגרים, לתרגם את ההון האנושי שרכשו, בארץ למונחי הכנסות. האם חל שינוי בדפוסי ההשתתפות של נשים בכוח העבודה? כיצד השפיע על הפערים? האם עיתוי הכניסה שלהם לשוק העבודה איפשר זאת? מהו הקריטריון לפיו תיערך השוואה כזאת?

בטרם נפנה לניתוח הממצאים, יש להעיר כי ההשוואה של ילידי הארץ לילידי חו"ל אינה השוואה בין דור ההורים לדור הבנים, משום ההמשכיות הקיימת בעלייה לארץ. עם זאת, נראה כי לגבי חלק לא מבוטל מילידי אר.-אמ. הותיקים ולגבי חלק לא מבוטל מילידי אס.-אפ. ההשוואה בכל זאת משקפת הבדלי דורות.

6-2 : ארץ מוצא: אירופה-אמריקה

הפער הכולל בהכנסת ראש המשפחה בין ילידי ישראל ממוצא אר.-אמ. לבין ילידי אירופה-אמריקה עלה מ- 25 אחוזים בשנת 1975\76 לכ- 31 אחוזים בשנת 1986\87 ולכ- 51% בשנת 1992\93. התרומה הכוללת לפער של הבדלי ההשכלה עלתה עד 1986\87 ואלו בשנת 1992\93 תרומת הבדלי ההשכלה הצטמצמה לכ- 10% בלבד. אפשר שההשפעה הבולטת של משתני גיל, וותק בארץ (40%) מתואמת עם איכות ההון האנושי או מידת התאמתו לתנאי הארץ (לוח מס. 6).

ההשפעה הכוללת של הבדלי הגיל, הניסיון בעבודה והשוני בכמות העבודה ירדה באופן בולט, עד 1986\87 אך התרחבה באופן בולט בשנת 1992\93. הדבר משקף את ההאצה בתהליך הפרישה מן העבודה של הותיקים שביילידי אר.-אמ. והעלייה במשקלם של עולים בעלי ניסיון מצומצם בארץ.

עם זאת, התשוואה להשכלה של ילידי אר.-אמ. גבוהה (או שווה) מזו של ילידי ישראל ממוצא אר.-אמ.

אחד ההסברים האפשריים הוא שהעלייה ברמת ההשכלה ובתחולת ההשכלה של ילידי הארץ ממוצא אר.-אמ. לוותה בגידול בשונות של פריון ההון האנושי, גורם שהשפיע על התשוואה להשכלה. הסבר אחר הוא שבפני גברים ילידי אר.-אמ. עמדו אפשרויות רחבות יותר של תעסוקה וקידום בסקטור הציבורי והעסקי, כך שהם נהנו, במיוחד בעלי הון האנושי שבקרבם, מן היתרונות הכלכליים של כניסה מוקדמת לשוק עבודה מתהווה במדינה צעירה. במשך הזמן, בשנות ה-80

וה-90, ירד הניסיון בארץ של ילידי אר-אמ. התרחב הניסיון של ילידי הארץ ואף גדל יתרונם של ילידי ישראל ממוצא אר-אמ. בני הדור השני, בגין השכלתם. הפער הכולל בהכנסה המשפחתית בין ילידי אר-אמ. לבין משפחות ילידי ישראל ממוצא אר-אמ. הגיע בשנת 1986\87 לכ- 29% ובשנת 1992\93 הוא גדל מאד והגיע ל- 52.1% . ניתן לומר, כי הממצאים לגבי ההכנסה המשפחתית מציגים תמונה דומה לזו שנמצאה בניתוח הפערים בהכנסת ראש המשפחה ואולי אף חדה יותר. עד שנת 1986\87 מצטמצמת כמעט לחלוטין השפעתם של גורמים אחרים, בעיקר הניסיון בעבודה על הפער. הפער הכולל בהכנסה המשפחתית, רובו ככולו, נובע מהבדלים ברמת ההשכלה של נשים ילידות הארץ לעומת נשים ילידות אר-אמ. התשוואה להשכלה של נשים ילידות אר-אמ. גבוהה מזו של נשים ילידות הארץ ממוצא אר-אמ. בכל השנים. בשנת 1992\93 משתנה התמונה, כצפוי והשפעת העלייה בולטת. ייתכן שההסברים שניתנו לגבי הגברים תקפים גם כאן. הסבר נוסף עשוי להיות שיעור ההשתתפות הגבוה יותר של נשים ילידות אר-אמ. והעובדה ששיעור גבוה יותר של נשים אלו מועסק במשרה מלאה, בהשוואה לנשים ממשפחות ילידי ישראל ממוצא אר-אמ. (לוח מס. 6).

6-3 : ארץ מוצא: אסיה-אפריקה

ראינו כי הפער הכולל בהכנסת ראש המשפחה, לטובת ילידי IAA בשנת 1975\76 פינה את מקומו לפער כולל (מצומצם) לטובת ילידי AA בשנת 1986\87 . בשנת 1992\93 נוצר פער של 12.3% לטובת ילידי הארץ והוא נובע רובו ככולו מכך שילידי הארץ הם בעלי השכלה גבוהה יותר. העלייה ברמת ההשכלה הפורמלית של קבוצה זו, התבטאה בעיקר בעלייה ניכרת בשיעורם של מסיימי 12 שנות לימוד (נהון, 1987). עלייה זו ברמת ההשכלה, לא היה בה כדי לפצות את ילידי IAA על הניסיון המועט בעבודה, על הצטרפות לשוק עבודה במשק נעדר צמיחה ועל צמצום האופציות להקלטות בסקטור הציבורי, בשנים הנדונות. התפנית התרחשה רק בראשית שנות ה-90, כאשר העלייה ברמת ההשכלה של ילידי הארץ שפרה את מצבם היחסי (לוח מס. 7). בשנת 1975\76 היתה ההכנסה המשפחתית של ילידי ישראל ממוצא אס-אפ. גבוהה מזו של ילידי אס-אפ. בשנים 1979\80, 1986\87 ו-1992\93 נמצא פער בכוון הפוך. משפחות ילידי אס-אפ. השתכרו בממוצע יותר מילידי הארץ. כלומר, חלה הרעה יחסית במצבם של ילידי הארץ. ממצא זה מחזק את מה שנמצא לגבי הכנסת ראש המשפחה. נשים ילידות הארץ הן משכילות יותר ושיעור ההשתתפות שלהן בכוח העבודה עולה על זה של נשים ילידות AA. עם זאת, ילידות הארץ הן צעירות יותר, בעלות ניסיון מועט יותר בעבודה ומטופלות בילדים צעירים. גורמים אלו יותר מאשר מפצים את משפחות ילידי אסיה-אפריקה על היתרון שהעניקה ההשכלה לילידי הארץ.

ביבליוגרפיה

- אמיר, ש' (1987), "התפתחות הפרשי השכר בין גברים יהודים מארצות מוצא שונות בשנות השבעים", סקר בנק ישראל 63, דצמבר.
- מארק, נ' (1994), "פערים בין-עדתיים בהכנסות ובצריכה", רבעון לכלכלה, הוצאת עם עובד, אייר, תשנ"ד
- נהון, י' (1983), "פערים עדתיים – תמונת מצב לאורך זמן", בתוך: כהן, נ' ואחימאיר, א' (עורכות), כוונים חדשים בחקר הבעייה העדתית, מחקרי מכון ירושלים לחקר ישראל, מס. 8, ירושלים.
- שעיו, מ' ווקנין מ' (2000), "עוני מתמשך בישראל", האוניברסיטה העברית בירושלים-המכון למחקר כלכלי בישראל ע"ש מוריס פאלק.
- קליין, ש' (2000), "העוני בקרב ילדים בישראל 1982-1995", האוניברסיטה העברית בירושלים-המכון למחקר כלכלי בישראל ע"ש מוריס פאלק.

- Atkinson, Anthony B (1997), "bringing Income Distribution in from the Cold", *Economic Journal*, 107:441, pp. 297-321.
- Ashenfelter O. and Cecilia Rouse (2000), " Schooling, Intelligence and Income in America", in: K. Arrow, S. Bowels and S. Durlauf (ed.), **Meritocracy and Economic Inequality**, Princeton.
- Barr, Nicholas (1998), **The Economics of the Welfare State**, third edition, Stanford University Press.
- Card, David E. (1999), "The Causal Effect of Education on Earnings", in O. Ashenfelter and D. Card, eds. **The Handbook of Labor Economics**, Volume III , Amsterdam: Elsevier.
- Cain G. G. (1986), "The Economic Analysis of Labpr Market Discrimination: A Survey", in **Handbook of Labor Economics**, Vol. I, Edited by O. Ashenfelter and R. Layard, Elsevier, ch.13, pp. 697-85.
- Gottschalk, Peter and Timothy M. Smeeding (1997), "Cross-national Comparison of Earnings and Income Inequality" *Journal of Economic Literature*, 35;2, pp. 633-87.
- Grilliches Z. and Mason W.M. (1972), "Education, Income and Ability", *Journal of*

Political Economy, March, pp. S75-S103.

Gunderson M. (1989), “Male-Female Wage Differentials and Policy Response” ,
Journal of Economic Literature, Vol. 27, March, pp. 46-72.

Juhn, Chinhui, Kevin Murphy and Brooks Pierce (1993), “Wage Inequality and the
 rise in Returns to Skill”, *Journal of Political Economy*, 101:3, pp. 410-42

Macurdy T. (1981), “An Empirical Model of Labor Supply in a Life Cycle Setting”,
Journal of Political Economy, 89, pp. 1059-1085.

Robert. M. Houser, John Robert Warren, Min-Hsiung Huang (2000), “Occupational
 Status, Education and Social Mobility in Meritocracy”, in: : K. Arrow, S.

Bowels and S. Durlauf (ed.), **Meritocracy and Economic Inequality**, Princeton, pp.
 179-230.

Mark N. (1996), “The Contribution of Education to Income Differentials among
 Ethnic groups in Israel”, *Israel Social Science Research*, Vol.11, No. 1

Bowles S. and Gintis H. (2000), “Does Schooling Raise Earnings by making People
 Smarter”, in: K. Arrow, S. Bowels and S. Durlauf (ed.), **Meritocracy
 and Economic Inequality**, Princeton, pp. 118-137.

לוח מס. 1 : התשואה להשכלה לפי קבוצות אוכלוסייה*

1975\76

קבוצת אוכלוסייה ילידי חו"ל:	ראש המשפחה	בת הזוג
ילידי אסיה-אפריקה (AA)	0.0615	0.0394
ילידי אירופה-אמריקה (EA)	0.0593	0.0580
ילידי ישראל, האב יליד:		
אירופה-אמריקה (IEA)	0.0220	0.0234
אסיה-אפריקה (IAA)	0.0490	0.0948
ישראל (IIS)	0.0387	0.0894

1979\80

קבוצת אוכלוסייה ילידי חו"ל:	ראש המשפחה	בת הזוג
ילידי אסיה-אפריקה	0.0585	0.0332
ילידי אירופה-אמריקה	0.0489	0.0384
ילידי ישראל, האב יליד:		
אירופה-אמריקה	0.0470	0.0071
אסיה-אפריקה	0.0255	0.0546
ישראל	0.0531	0.0533

1986\87

קבוצת אוכלוסייה	ראש המשפחה	בת הזוג
ילידי חו"ל:		
ילידי אסיה-אפריקה	0.0717	0.080
ילידי אירופה-אמריקה	0.0777	0.0896
ילידי ישראל, האב יליד:		
אירופה-אמריקה	0.0891	0.1028
אסיה-אפריקה	0.0987	0.1137
ישראל	0.0823	0.0416

1992\93

קבוצת אוכלוסייה	ראש המשפחה	בת הזוג
ילידי חו"ל:		
ילידי אסיה-אפריקה	0.0849	0.0270
ילידי אירופה-אמריקה	0.0826	0.0690
ילידי ישראל, האב יליד:		
אירופה-אמריקה	0.0843	0.0639
אסיה-אפריקה	0.0881	0.0651
ישראל	0.0858	0.0978

* בנקודת הממוצעים של האוכלוסיות, כאשר, למשל, 0.0843 הינו, בקירוב, תשואה של 8.43%

לוח מס. 2 : שיעורי תשואה ברמות השכלה שונות
גברים, לפי קבוצות אוכלוסייה

1975\76

IIS	IAA	IEA	EA	AA	שנות לימוד
0.0431	0.0514	0.0290	0.0638	<u>0.0622</u>	8
0.0407	0.0490	0.0266	0.0614	0.0598	10
0.0383	0.0466	0.0242	0.0590	0.0574	12
0.0359	0.0442	0.0218	0.0566	0.0550	14
0.0335	0.0418	0.0194	0.0542	0.0526	16
0.0311	0.0394	0.0170	0.0518	0.0502	18
0.0287	0.0370	0.0146	0.0494	0.0478	20

1979\80

IIS	IAA	IEA	EA	AA	שנות לימוד
0.0518	0.0246	0.0451	0.0477	<u>0.0580</u>	8
<u>0.0524</u>	0.0252	0.0457	0.0483	<u>0.0586</u>	10
0.053	0.0258	0.0463	0.0489	0.0592	12
0.0536	0.0264	0.0469	0.0495	0.0598	14
0.0542	0.027	0.0475	0.0501	0.0604	16
0.0548	0.0276	0.0481	0.0507	0.0610	18
0.0554	0.0282	0.0487	0.0513	0.0616	20

1986\87

IIS	IAA	IEA	EA	AA	שנות לימוד
0.0829	0.0990	0.0897	0.0781	0.0719	8
0.0827	0.0988	0.0895	0.0779	0.0717	10
0.0825	0.0986	0.0893	0.0777	0.715	12
0.0823	0.0984	0.0891	0.0775	0.0713	14
0.0821	0.0982	0.889	0.0773	0.0711	16
0.0819	0.0980	0.0887	0.0771	0.0709	18
0.0817	0.0978	0.0885	0.0769	0.0707	20

1992\93

IIS	IAA	IEA	EA	AA	שנות לימוד
0.0915	0.0920	0.0913	0.0887	0.0877	8
0.0895	0.090	0.0893	0.0867	0.0857	10
0.0875	0.0880	0.0873	0.0847	0.0837	12
0.0855	0.0860	0.0853	0.0827	0.0817	14
0.0835	0.0840	0.0833	0.0807	0.0797	16
0.0815	0.0820	0.0813	0.0787	0.0777	18
0.0795	0.080	0.0793	0.0767	0.0757	20

לוח מס. 3 : שיעורי תשואה ברמות השכלה שונות
נשים, לפי קבוצות אוכלוסייה

1975\76

IIS	IAA	IEA	EA	AA	שנות לימוד
0.0856	0.0937	0.0177	0.0540	<u>0.0403</u>	8
0.0884	0.0965	0.0205	0.0568	0.0431	10
0.0912	0.0993	0.0233	0.0596	0.0459	12
0.0940	0.1021	0.0261	0.0624	0.0487	14
0.0968	0.1049	0.0289	0.0652	0.0515	16
0.0996	0.1077	0.0317	0.0680	0.0543	18
0.1024	0.1105	0.0345	0.0708	0.0571	20

1979\80

IIS	IAA	IEA	EA	AA	שנות לימוד
0.0454	0.0463	-0.0057	0.0299	<u>0.0315</u>	8
<u>0.0502</u>	0.0511	-0.0009	0.0347	<u>0.0363</u>	10
0.0550	0.0559	0.0039	0.0395	0.0411	12
0.0598	0.0607	0.0087	0.0443	0.0459	14
0.0646	0.0655	0.0135	0.0491	0.0507	16
0.0694	0.0703	0.0183	0.0539	0.0555	18
0.0742	0.0751	0.0231	0.0587	0.0603	20

1986\87

IIS	IAA	IEA	EA	AA	שנות לימוד
0.0466	0.1176	0.1093	0.0941	0.0814	8
0.0444	0.1154	0.1071	0.0919	0.0792	10
0.0422	0.1132	0.1049	0.0897	0.0770	12
0.040	0.1110	0.1027	0.0875	0.0748	14
0.0378	0.1088	0.1005	0.0853	0.0726	16
0.0356	0.1066	0.0983	0.0831	0.0704	18
0.0334	0.1044	0.0961	0.0809	0.0682	20

1992\93

IIS	IAA	IEA	EA	AA	שנות לימוד
0.0968	0.0643	0.0626	0.0679	0.0266	8
0.0972	0.0647	0.0630	0.0683	0.027	10
0.0976	0.0651	0.0634	0.0687	0.0274	12
0.0980	0.0655	0.0638	0.0691	0.0278	14
0.0984	0.0659	0.0642	0.0695	0.0282	16
0.0988	0.0663	0.0646	0.0699	0.0286	18
0.0992	0.0667	0.0650	0.0703	0.0290	20

תרומת ההשכלה לפער בהכנסות ובצריכה
 ילידי חר"ל (EA\AA)

לוח מס. 4

1975\76

הבדלים במקדמי ההשכלה	הבדלים ברמת ההשכלה	תרומת ההשכלה	שאר המשתנים	פער כולל	
0.014	0.155	0.169	0.012	0.181	הכנסת ראש המשפחה
0.149	0.147	0.296	-0.099	0.197	הכנסה משפחתית
0.108	0.086	0.195	-0.171	0.023	צריכה משפחתית

1979\80

הבדלים במקדמי ההשכלה	הבדלים ברמת ההשכלה	תרומת ההשכלה	שאר המשתנים	פער כולל	
-0.074	0.107	0.033	0.065	0.098	הכנסת ראש המשפחה
0.016	0.112	0.127	-0.022	0.106	הכנסה משפחתית
0.169	0.05	0.219	-0.204	0.015	צריכה משפחתית

1986\87

הבדלים במקדמי ההשכלה	הבדלים ברמת ההשכלה	תרומת ההשכלה	שאר המשתנים	פער כולל	
0.072	0.208	0.280	-0.134	0.147	הכנסת ראש המשפחה
0.149	0.170	0.319	-0.156	0.163	הכנסה משפחתית
0.236	0.095	0.332	-0.238	0.093	צריכה משפחתית

1992\93

הבדלים במקדמי ההשכלה	הבדלים ברמת ההשכלה	תרומת ההשכלה	שאר המשתנים	פער כולל	
0.0	0.238	0.238	-0.288	-0.050	הכנסת ראש המשפחה
0.406	0.261	0.667	-0.736	-0.069	הכנסה משפחתית
0.105	0.063	0.168	-0.249	-0.081	צריכה משפחתית

* פער יחסי בלוגים. למשל, 0.163 הוא פער של 16.3%, בקירוב.

תרומת ההשכלה לפער בהכנסות ובצריכה
 ילידי ישראל (IEA\IAA)

לוח מס. 5

1975\76

הבדלים במקדמי ההשכלה	הבדלים ברמת ההשכלה	תרומת ההשכלה	שאר המשתנים	פער כולל	
-0.223	0.032	-0.191	0.427	0.237	הכנסת ראש המשפחה
-0.701	0.163	-0.538	0.893	0.355	הכנסה משפחתית
-0.160	0.028	-0.132	0.398	0.266	צריכה משפחתית

1979\80

הבדלים במקדמי ההשכלה	הבדלים ברמת ההשכלה	תרומת ההשכלה	שאר המשתנים	פער כולל	
0.229	0.165	0.394	-0.021	0.374	הכנסת ראש המשפחה
-0.584	0.050	-0.534	1.034	0.501	הכנסה משפחתית
0.257	0.051	0.307	0.118	0.425	צריכה משפחתית

1986\87

הבדלים במקדמי ההשכלה	הבדלים ברמת ההשכלה	תרומת ההשכלה	שאר המשתנים	פער כולל	
-0.068	0.238	0.171	0.299	0.469	הכנסת ראש המשפחה
-0.010	0.114	0.104	0.378	0.482	הכנסה משפחתית
0.109	0.075	0.184	0.239	0.424	צריכה משפחתית

1992\93

הבדלים במקדמי ההשכלה	הבדלים ברמת ההשכלה	תרומת ההשכלה	שאר המשתנים	פער כולל	
0.00	0.214	0.214	0.118	0.332	הכנסת ראש המשפחה
-0.017	0.176	0.159	0.35	0.509	הכנסה משפחתית
-0.043	0.067	0.024	0.314	0.338	צריכה משפחתית

* פער יחסי בלוגים

תרומת ההשכלה לפער בהכנסות ובצריכה
 ילידי ישראל לעומת ילידי חו"ל (IEA\EA)

לוח מס. 6

1975\76

הבדלים במקדמי ההשכלה	הבדלים ברמת ההשכלה	תרומת ההשכלה	שאר המשתנים	פער כולל	
-0.407	0.023	-0.384	0.635	0.251	הכנסת ראש המשפחה
-0.677	0.307	-0.370	0.627	0.257	הכנסה משפחתית
-0.204	0.019	-0.185	0.461	0.276	צריכה משפחתית

1979\80

הבדלים במקדמי ההשכלה	הבדלים ברמת ההשכלה	תרומת ההשכלה	שאר המשתנים	פער כולל	
-0.127	0.203	0.075	0.236	0.311	הכנסת ראש המשפחה
-0.509	0.143	-0.366	0.724	0.358	הכנסה משפחתית
-0.070	0.034	-0.036	0.326	0.290	צריכה משפחתית

1986\87

הבדלים במקדמי ההשכלה	הבדלים ברמת ההשכלה	תרומת ההשכלה	שאר המשתנים	פער כולל	
-0.046	0.291	0.245	0.066	0.311	הכנסת ראש המשפחה
-0.133	0.429	0.296	-0.008	0.287	הכנסה משפחתית
-0.120	0.032	-0.088	0.316	0.228	צריכה משפחתית

1992\93

הבדלים במקדמי ההשכלה	הבדלים ברמת ההשכלה	תרומת ההשכלה	שאר המשתנים	פער כולל	
0.00	0.104	0.104	0.401	0.505	הכנסת ראש המשפחה
-0.08	0.068	-0.012	0.533	0.521	הכנסה משפחתית
0.171	-0.116	0.055	0.334	0.389	צריכה משפחתית

* פער יחסי בלוגים

תרומת ההשכלה לפער בהכנסות ובצריכה
 ילידי ישראל לעומת ילידי חו"ל (IAA\AA)

לוח מס. 7

1975\76

הבדלים במקדמי ההשכלה	הבדלים ברמת ההשכלה	תרומת ההשכלה	שאר המשתנים	פער כולל	
-0.092	0.068	-0.024	0.219	0.195	הכנסת ראש המשפחה
0.276	0.187	0.463	-0.366	0.098	הכנסה משפחתית
0.097	0.045	0.142	-0.109	0.033	צריכה משפחתית

1979\80

הבדלים במקדמי ההשכלה	הבדלים ברמת ההשכלה	תרומת ההשכלה	שאר המשתנים	פער כולל	
-0.371	0.085	-0.286	0.321	0.035	הכנסת ראש המשפחה
0.072	0.223	0.295	-0.332	-0.037	הכנסה משפחתית
-0.106	-0.018	-0.124	0.004	-0.120	צריכה משפחתית

1986\87

הבדלים במקדמי ההשכלה	הבדלים ברמת ההשכלה	תרומת ההשכלה	שאר המשתנים	פער כולל	
0.097	0.257	0.355	-0.367	-0.012	הכנסת ראש המשפחה
0.055	0.456	0.511	-0.543	-0.032	הכנסה משפחתית
0.045	0.015	0.060	-0.162	-0.103	צריכה משפחתית

1992\93

הבדלים במקדמי ההשכלה	הבדלים ברמת ההשכלה	תרומת ההשכלה	שאר המשתנים	פער כולל	
0.00	0.129	0.129	-0.006	0.123	הכנסת ראש המשפחה
0.361	0.135	0.496	-0.553	-0.057	הכנסה משפחתית
0.170	0.029	0.199	-0.229	-0.03	צריכה משפחתית

* פער יחסי בלוגים

לוח מס. 8

תרומת ההשכלה לפער בהכנסות ובצריכה
 ילידי ישראל ממוצא אר.-אמ. לעומת ילידי ישראל, דור שני (IEA\IIS)

1975\76

הבדלים במקדמי ההשכלה	הבדלים ברמת ההשכלה	תרומת ההשכלה	שאר המשתנים	פער כולל	
-0.164	0.017	-0.147	0.316	0.169	הכנסת ראש המשפחה
-0.772	0.092	-0.680	0.931	0.251	הכנסה משפחתית
-0.314	0.015	-0.299	0.371	0.072	צריכה משפחתית

1979\80

הבדלים במקדמי ההשכלה	הבדלים ברמת ההשכלה	תרומת ההשכלה	שאר המשתנים	פער כולל	
-0.123	0.145	0.022	0.071	0.093	הכנסת ראש המשפחה
-0.615	0.095	-0.520	0.831	0.311	הכנסה משפחתית
-0.326	0.031	-0.295	0.406	0.111	צריכה משפחתית

1986\87

הבדלים במקדמי ההשכלה	הבדלים ברמת ההשכלה	תרומת ההשכלה	שאר המשתנים	פער כולל	
0.050	0.103	0.153	-0.040	0.114	הכנסת ראש המשפחה
0.714	0.157	0.872	-0.717	0.154	הכנסה משפחתית
0.269	0.022	0.292	-0.233	0.058	צריכה משפחתית

1992\93

הבדלים במקדמי ההשכלה	הבדלים ברמת ההשכלה	תרומת ההשכלה	שאר המשתנים	פער כולל	
0.00	0.094	0.094	0.018	0.112	הכנסת ראש המשפחה
-0.448	0.082	-0.366	0.702	0.336	הכנסה משפחתית
-0.053	0.03	-0.023	0.203	0.18	צריכה משפחתית

* פער יחסי בלוגים

לוח מס. 9 תרומת ההשכלה לפער בהכנסות ובצריכה
 ילידי ישראל ממוצא אס-אפ. לעומת ילידי ישראל, דור שני (AA\IIS)

1975\76

הבדלים במקדמי ההשכלה	הבדלים ברמת ההשכלה	תרומת ההשכלה	שאר המשתנים	פער כולל	
-0.083	0.040	-0.043	0.111	0.068	הכנסת ראש המשפחה
-0.068	0.210	0.142	-0.038	0.104	הכנסה משפחתית
0.108	0.058	0.166	0.027	0.193	צריכה משפחתית

1979\80

הבדלים במקדמי ההשכלה	הבדלים ברמת ההשכלה	תרומת ההשכלה	שאר המשתנים	פער כולל	
0.340	0.032	0.372	-0.092	0.281	הכנסת ראש המשפחה
0.044	-0.058	-0.014	0.203	0.190	הכנסה משפחתית
0.552	0.050	0.602	-0.289	0.314	צריכה משפחתית

1986\87

הבדלים במקדמי ההשכלה	הבדלים ברמת ההשכלה	תרומת ההשכלה	שאר המשתנים	פער כולל	
-0.110	0.127	0.017	0.338	0.356	הכנסת ראש המשפחה
-0.664	-0.104	-0.768	1.096	0.328	הכנסה משפחתית
-0.117	0.009	-0.108	0.473	0.365	צריכה משפחתית

1992\93

הבדלים במקדמי ההשכלה	הבדלים ברמת ההשכלה	תרומת ההשכלה	שאר המשתנים	פער כולל	
0.00	0.12	0.12	0.1	0.22	הכנסת ראש המשפחה
0.384	0.141	0.525	-0.352	0.173	הכנסה משפחתית
0.004	0.043	0.047	0.111	0.158	צריכה משפחתית

* פער יחסי בלוגים